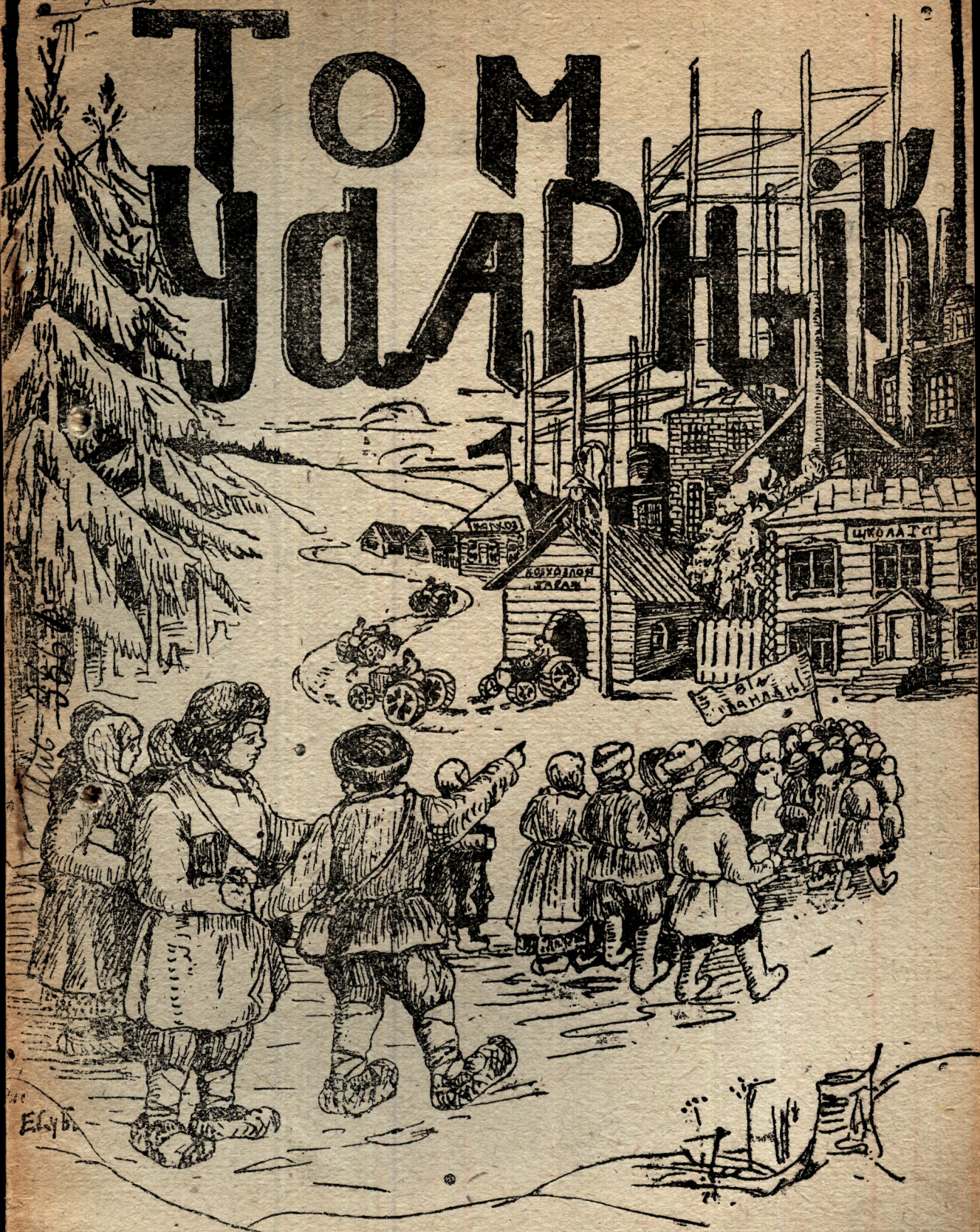

89(05)

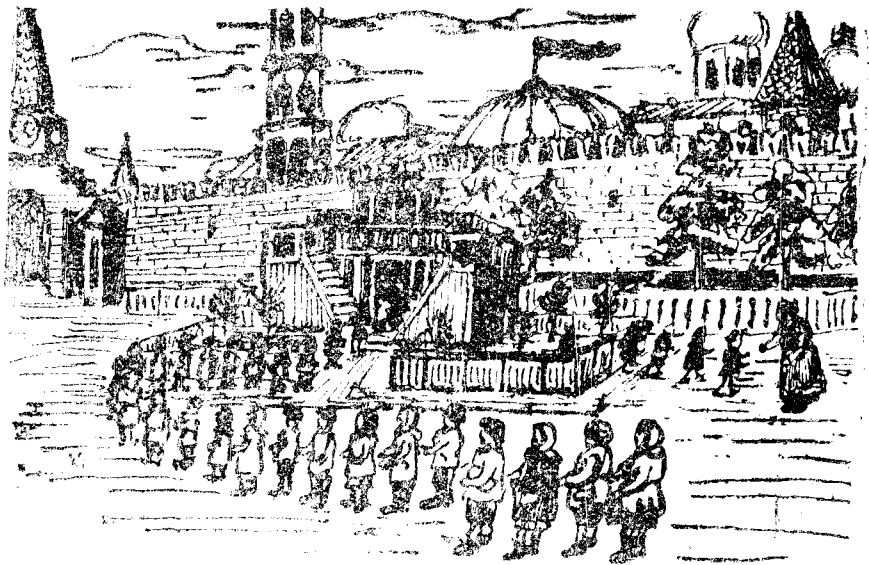
ТОМ УДАРНЫК

МЫ ГИЖОМ

	Стр.
Сізім во Ленинтөг—Онтон Пјодор	1.
Ленинлөн заветтез—Зубов С. П.	2.
Ужалам Ленин завет. сөрти—Онтон Пјодор.	3.
Мі пионеррез—Пјѣу Ёньё.	6.
Панталам 1931 во—Онтон Пјодор.	7.
Олём В. I. Ленинлөн—Зубов С. П;	10.
1905 во—Онтон Пјодор.	12.
Віра кресеньна—Зубов С. П.	15.
Быз овлім помешшік дырні—Онтон Пјодор.	17
1903—во	19
Гортсаң—Зубов С. П	21
Водфа выдө ветлім—Онтон Пјодор	23
Перез вундім	24
Мужік прістав озын	26
Менам олём—Зубов С. П.	27
Быз ме велөтчі—Онтон Пјодор	28
Төвса рытө—Грибанов С. П.	30
Учітк ударніккес—Лыкачов М. П.	31

ГІЗІМ ВО ЛЕҢІНТӨГ!

Кывзö, кывзö! Гізім во чүлаліс, кыз гөлөм Леңин-
лөн сувтіс. Төд вылын быдөнлөн сіја төвга луныс, көр
Леңин міжанös коліс.

Вөлі щын мороз. Ужалісез заводіе, ужалісез му
выліе јуррез өшөтөмөн, шапкатөг колвалісö асғіныс
ыжыт велісөс. Көзыт нылө ез тötчы.

Ужалісез быд му пагта сіја лунö горзөмөн
төждісисö: кін ны понда песгіс, кін нылө өшын југыт-
лаңö өгіс.

Зор тоша гөріе гусөңіка горзіс, асгіс велөтіе гө-
лөмсаң жалейтіс.

Быдös заводдез öтамөдкöt кызі сорһитчисö—ötік
шыөн прошальнөј свісток етісö.

— Уз міжан дона велөтіе. Врар кижö тенö ег етö,
ағным тенчіт, роғимөјліе, гіннетö вевтім.

Прошшай міжан Ілјіч. Міјö тенчіт заветтез тыртам.
Тенчіт знамја чорыта кижаным візам.

Пондötөм уж тенат велötөм гөрті вескыта нуöтам.

Лѐнїнлөн заветтез.

Куліс Лѐнїн, но ез кув сылөн вов.

Колтчис Лѐнїн бөрған ВКП(б), кōда нуōтō Лѐнїн
вїстало̄м гōрті уж.

Быд члєн ВКП(б)-лөн југыта да
вылына вїзō асгїс званњо.

Рабочōјјезлөн өтїк партьїа—ВКП(б),
ВКП(б) пыщкын өтїк дума, өтїк уж.

Партьїа, кыз гїнва, југыт.

ВКП(б) зорōт дїктатура проље-
тарїјатліс—совет влагь.

Бура јонмōтам сојуз рабочōј
да крєсѓаналїс.

Паскōтам Советскōј сојуз, јон-
мōтам Гōрд армїја.

Бура сулалам Коммуњїстїческōј Інѓтернатсіонал
понда.

Мугōрїс колкозњїк, гов, шōрōтема јōз бур пы-
кōт совет влагьлөн дєревњаын. Паскōтам колкоз, бы-
рōтам кулакōс.

Токо ыжыт промышлєнность лоō медозза да
медыжыт база (пыкōт) сотсіалїзм сувтōтōмын.

В. І. Лѐнїн.

Ужалам Ленин заветтез гөрти

Ленин сорнјтис ешо 1921-22 воын:

— Кыз-бы мійө вермім өні-жө сүвтэгны му ужавны го оурс (100000) трактор, быд крессаңын шуис-бы: „Ме коммунија дор“.

Чулалис дас кујим во Октабрскөј револютсија бэрын, 22 лунд жан-вар тэлисын тырас сизим во, кыз кулис Ленин. Кыввез Ленинлөн топ-топ локтисө: мижан виль заводдез вермасө леңны өтик вөө вит дас оурс (50000) трактор.

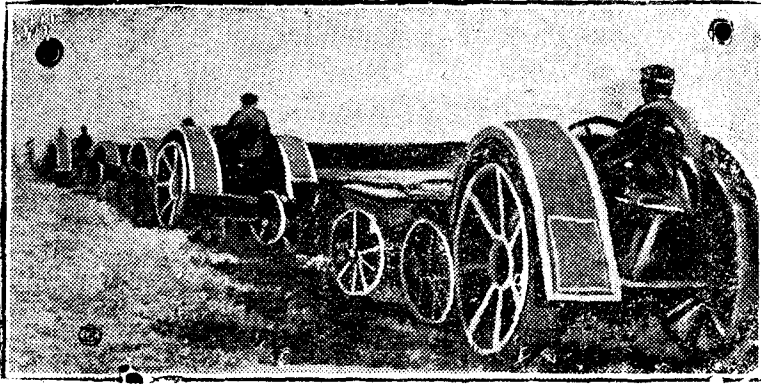
Вит годға план керны тракторрез.

Кыщөм заводдез	1928-29	1929-30	1930-31	1931-32	1932-33	Быдөс.
Сталинградскөј	—	2000	25000	40000	50000	117000
Краснөј Пувиловетс	3050	12000	20000	30000	30000	95000
Карковскөј трактор	—	—	1500	30000	50000	81500
Челябинскөј	—	—	1500	30000	40000	71500
Карковскөј маш.	200	1000	1500	1500	1000	5700
БЫДӨС	3250	15000	49500	131500	171500	370750

Вит годға план гөрти мижан Сојузын пондасө керны кујим го кык-жамыс дас оурс гөгөр (380000) трактор.

Кыным вѳв вежасѳ етнїа стальнѳ воронкоез?

А мыј керѳ Ростовскѳј машина керан завод?

Етїа воѳ сїа
леѳас ѳо ѳурс
(100000), курган
машинаез, ѳас вїт
ѳурс (15000) трак-
торѳн кыскалан
кѳѳан машинаез,
ѳас ѳур: (10000)
кольта кѳрталѳмѳн
вундан машинаез,
ѳїѳим ѳурс (7000)
ыѳѳїѳан машинаез,

ѳас ѳурс плуггез, ѳас ѳурс кресѳанскѳј телегаез і уна мѳдїкѳ, мы-
колѳ ѳельскѳј кѳѳаїство вылас.

Магнїтогорскѳј завод ѳтїк воѳн понѳас леѳны чугун кык мїлљон
ѳа жын тонна.

Мїжан ѳынсаѳ ѳе ылын керѳѳ соѳовой кїмїческѳј комбїнат.

Солїкамскѳјын завод леѳтѳ му пыѳкїѳ калїїнѳј сов, кѳдїа ѳѳ-
ѳѳн колѳ му наѳмїтны.

Уна быѳ паѳта Советскѳј странаын керѳѳны вїл заводѳез

Кїн оѳжык ѳумаїтїс керны мїжан округын вїл заводѳез?

Быѳ шуїс мїжанлѳ, век-пѳ тїжанлѳ вѳѳїтчыны ошшезкѳт ѳа кѳїн-
незкѳт. ѳнї вежѳїс оѳѳа вїѳѳтѳм: понѳасѳ строїтны гумага керан за-
вод, кѳрт завод, пу пїлїтан заводѳез, быѳлаын округѳт строїтѳѳны
кїрпїч керан заводѳез.

ѳлектропїкатсїа паскалѳ мїжан странаын, пырѳ колкозѳ і
пемыт ѳеревѳаѳ. Лѳѳїнлѳн заветтез быѳѳѳн пырѳны оланѳ.

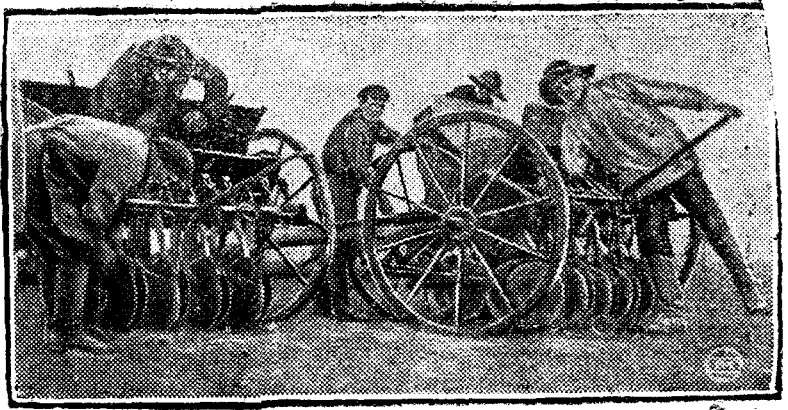
Лѳѳїн вїсталїс:—ѳлектропїкатсїа—мѳдїк программа мїжан комму-
нїстїческѳј партїялѳн.

Кыѳ бѳрїны етнїѳ кыввез, лоас: ѳлектропїкатсїялїс план колѳ
нуѳтны сїѳ-жѳ перыта і чорыта, кыѳ коммунїстїческѳј партїа чорыта
ужалѳ аслас программа ѳѳртї.

ѳнї строїтїсѳ і сроїтѳѳны сетшѳм ѳлектрїческѳј стантсїаез, кы-
шѳмѳ оѳжык вотѳн ез аѳѳыпѳ мїжан Россїа вылын: ѳѳепрострої вын-
нас 810000 вѳв вын, Волковскѳј 80000 вѳв вын, Њевстрої, Челяб-
строї, уна мѳдїк стантсїаез, Учѳт стантсїаез жылїс і гїжны он вермы,
нїа кыѳ шаѳ зер бѳрын, быѳмѳны—строїтѳѳны. Мїжан Кудымкарын
сотѳѳ лампочка „лїчлѳн“. Сувтѳтѳ орѳѳѳн ѳѳепрострої і Кудымкар-
скѳј стантсїа—810000 вѳв вын і 30 вѳв вын.

Індустрїальнѳј промышљенноѳ ѳтлаын ѳлектропїкатсїякѳт вужнас
бергѳтѳны олансѳ мїжан ѳеревѳаын.

Стальной воронкоз
 і мөдік машинаез шө-
 ралэны важ межа-
 есө, көдіја коласын
 ыжмитчэмэн гаг моз
 веклагіс гов крест-
 таңыныс. Нөкөр ез
 вермы лептігны піңа
 пагта полосаез вы-
 лас. Батрак, гов і
 середнак крестанін
 өтлаасісө колкозө.
 Мукөд рајонын 40—
 50 протсентовз, шэ-

рөт тсыпра быд СССР пагта лөб 26 протсентов.

Крестанскөј көзәјство мјан лөб не оқза моз леткі-петві учөт кө-
 зәјство, көдіја оз вермы асө вердны. Оні кыз гыріс пабрикаез жө,
 керсө ыжит көзәјство, мед сіја асө вердіс да і госуларстволө һан
 сетіс, мед көзәјство вөлі товарнөј.

Мјан строітельство не лубо капіталістическөј госуларстволө. Ны-
 лө оқза моз колө, мед мјө век қыскасім ны кокувтын, һөкөр ег вер-
 мө лебтігны асланым вынөн. Капіталіссез пессөны мјанліс дугны
 строітчан планнез. Медалөны ыжит сөмлө мјан госуларствоын ыжит
 спетсіалісттезөс, көдніја оқжык ужалісө помешіккезлө.

Капіталістическөј госуларствоез вітчігөны дугсөм мјанліс, лөбөт-
 чөны локны асланыс војскаһн угкөтны совет власт (керөны
 інтервентсіја).

Мјан Гэрд арміја чорыта сүлалө, лөчыта візэтэ, мед враггез гра-
 һича сәјсө ез локтө мјан му вылө і ез панталө мјанлө строітчыны.
 Мјан лэчыт сіна ГПУ шуч адзө, мед вредітельлез асланым госулар-
 ствоын ез мутејтө мјанліс ыжит уж.

Лөһнн велөтіс, быд кыв вылын сүлөн вөлі, мед ужаліс заводын,
 ужаліс му вылын—рабочөј крестанікөт олісө өтік сојузын. Мед ета
 сојуз јонміс, ужаліс заводіс тәдіс, кыз олө крестанін, Советскәј пра-
 вітельство ыстіс крестана коласө кык дас віт сурс (25000) ужалісгезөс
 заводіс.

Заводдзсіс ужалісгез сәстөмжыка төдөны політіка, кыз сүвтөтны
 сотсіалізм, кыз лөбөтны колкоз, һіја пабрикаын—заводын кужөны
 өтлаын ужавны, төдөны, кыз сүвтөтны дістгіпліна эта мөд коласын.

Завод, город тэлэн, тулысөн, гожумөн індө фервһаө машина—
 мөдік орудіје му ужавны, фервһа арнас бостө урожај і індө гыріс
 обозөн городө һан, куфел, кучік і мөдікө, мыј шогмө му вылас.

Город пөртас заводын пабрикаын кучік сапогө, бөтінкаө, сіјс-
 сермотө, куфел манупактураө, лон қозыс віјз, оліпаө, треніч гумагаө
 і сіз быдәс пөртас фервһаліс товарібөр вәјас фервһаэ мөдкөд товарө.

Сіз фервһа отсалэ городлө, город отсалө фервһалэ.
 Ніја соја-вона.

Сіз муно ужалөм мјан Лөһнн велөтөм сөрті.

МИ ПИОНЕРРЕЗ.

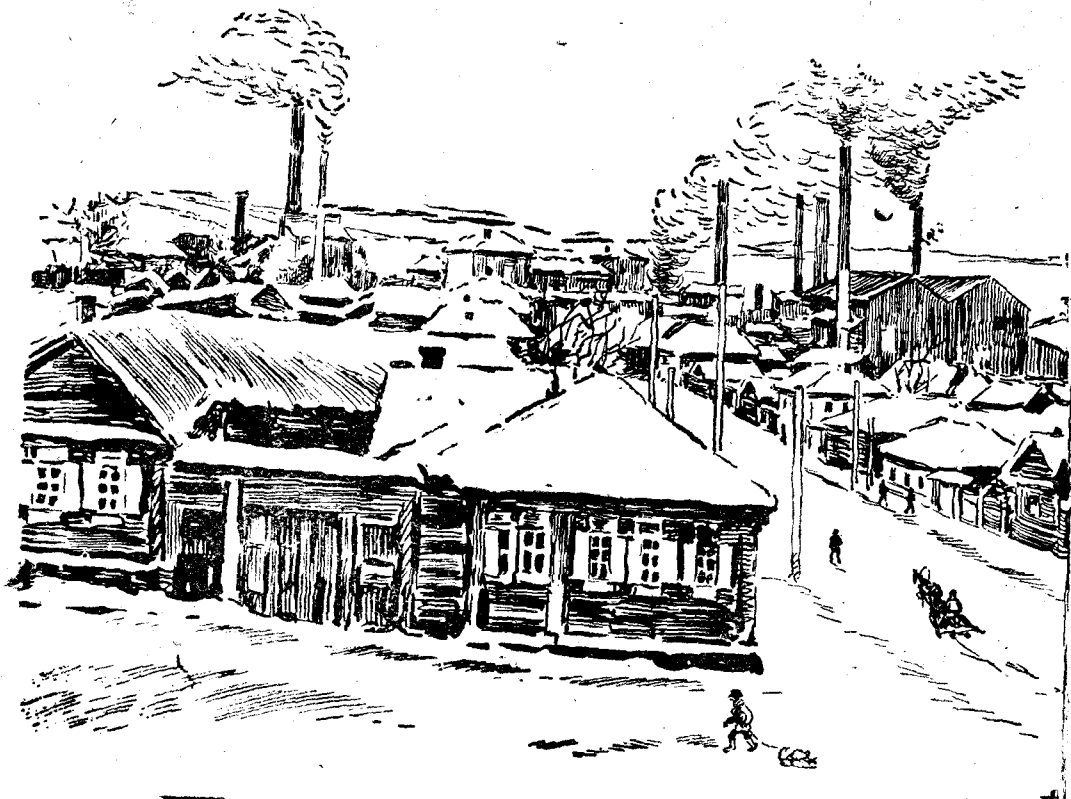
Ми пионеррез,
Ми Ленинлөн челад,
Өзјөмөн эзјә
Гөрд рөма плаг.
Југытлаң, виллаң
Јоңдөн ми мунам.
дрөбалө, пиңрасө
Кок увтын враг.

Чужим быдөнним ми
Октябрса тодын,
Төдамө виңны кыз
Өдтәм би пур.
Ленинлөн знамјо
Век лоас кiын,
Некөр оз өшөтчы
Сы увтын јур.

Туж понсә ај мамлиө
Талам ми—тујдамә,
Паскөтам мир шәрә
Коммуна виң.
Социјализм сүзәтны,
долыт лун вәтны,
Немыс оз падмәт
I немыс оз виң

Так әкәә-жә, челад,
Гөрд знамја увтә,
Крепыт семјәә мед
дорас гөрд плаг.
Вескыта шондилаң
Габазән мунтән,
Медһатгаласкок увтын
Виңлаөиө гаг.

Панталам 1931 во.

1931 во—кујимӧз во мијан вит годса планлӧн. Етија воӧ колӧ мијан-лӧ вит годса план тыртікӧ нӧль годӧн оскӧвтни мӧд жын план вылас.

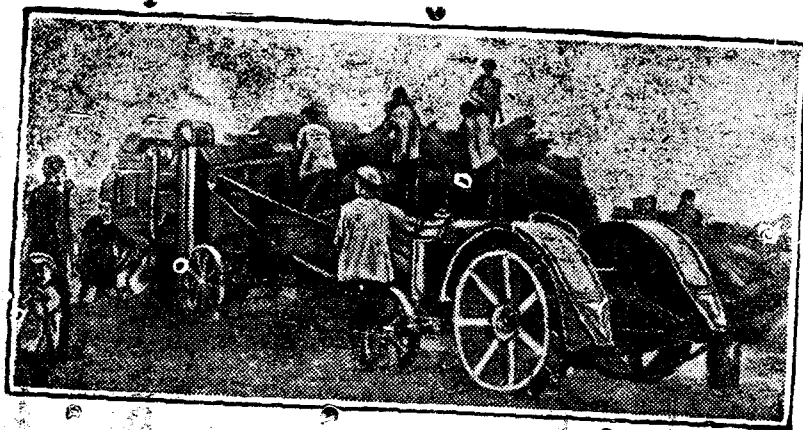
Мыј колӧ керны 1931 воӧ:

Кыскывы муге каменнӧј уголь 83,5 мильон тонна.

Лебтыны муге нефть 25 мильон тонна.

Гарыны кӧрт руда 16 мильон тонна.

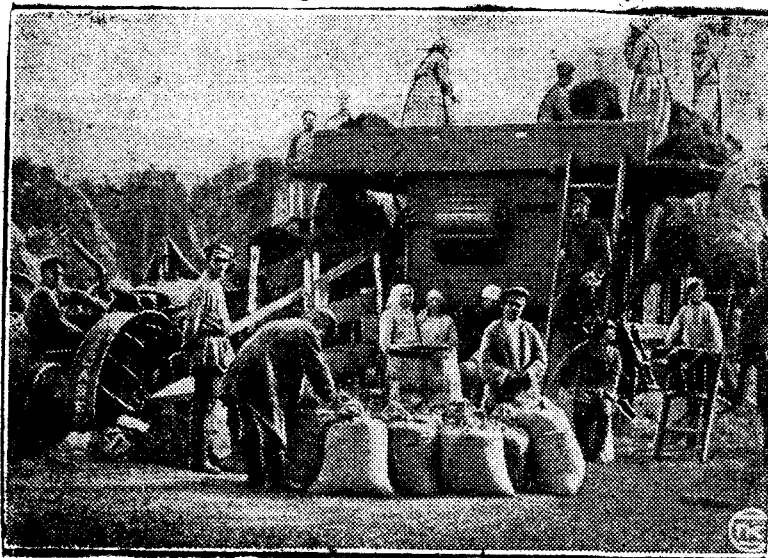
Сылӧтны чугун 8 мильон тонна.

Керны быд маші-наез 2,5 мильлард руб вылӧ.

Пукӧстны СССР автомобилъ вылӧ: керны 109.000 автомобилъ.

Пукӧстны мужікӧс трактор вылӧ: керны 131500 трактор. Строитны ӧлектріческӧј стансі, аез,

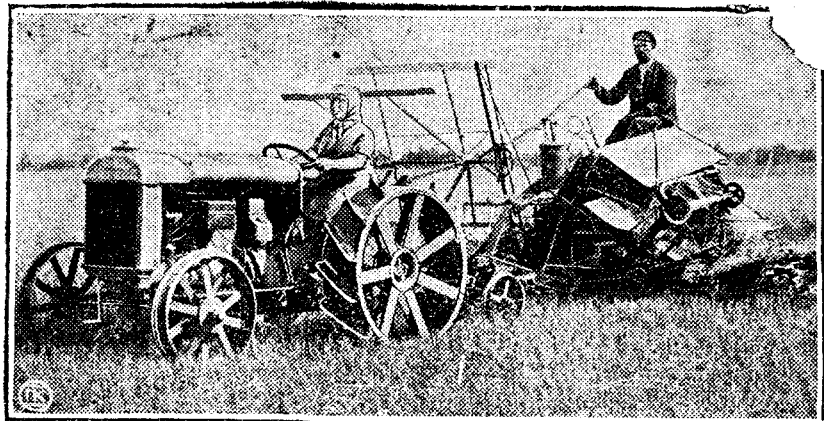

Содтыны быдта 29 мільон јурэн.

1931 во-кујимџ во вит всга планлџн, кџр пондам строитны 29 ыжыт заводдес і електростантсјаез. Етнја завсддес гџгџр пондасџ строитчыны уна вџл керкуез ужалџссезлџ, учрежденноез вылџ,

1931 воџ уна ваез додџдасасџ мџжан промышленнџгт бердџ: днџепр, Урал, Свџр і уна мџдџк ва, кытџџ сувџџтасџ џлектрџческџ стантсјаез.

1931 воџ мџжан учонџјез зев јона кутчасџ советскџ му пагта кошшыны кытџн мыј ем. Адџасџ уна богатство сетџ, кытџџ оџжык некџн ез і чајт, кџџ: Мурманскџ полуостров вылџ, Байкал ты гџгџрџ і мџдџклаџ. Мџжан округын быщџмџка тџдмаласџ кыщџм промышленнџгт кыщџм рајонын осны.

Сџџ быдџс: додџдасас морт, додџдасас вџв, додџдасас пар, додџдасас џлектрџчество, додџдасас ыжыт ва і пондам тыртны кујимџ, годлџг план.

Аџ сек пондылџ кутчыны мџжанкџт капџталџст гранџча сџјџс, кулак асланым государствоџ—етџја џтлаасџм вынџ пџнџез нылџн быдџнлџн чегласасџ

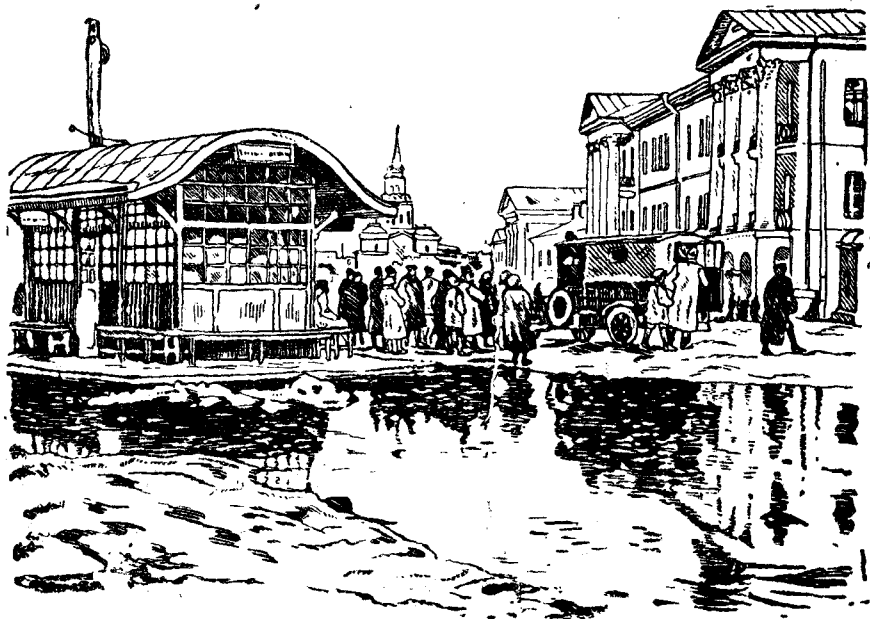
Суналџмџн, дыщџтџџмџн некџ чорыта јуралџмџн етџјџ план он тырт. Колас вешшыны боџџ быд јуралџџлџ, кџдџја некџ чорыт мыланас, џтмџдџрџ џбџчџјнас.

Јуравны сувтны, мед гөрө нуотны быдөг масса, колас сетщом отирлө, кедија тсдэны сөстөма программа Ленинскөй партиялис, оз шетэвтчө етија программа вылиг не көдөр бокө, југыта адзöны оғаньс кытчө мунны.

Кыз пондас мунны мијан ужалом кујимот годлөн виг вога план гөрти, пондам гижны „Том ударныкө“. Пондам сек төдны, кыз мунө ужалом быд СССР пагта.

Гижө, кыщом план сувтөтисө тижан школаын, колкозын, сельсоветын, Рајсполкомын 1931 во кезө?

Бөрјисө-ја етнјө планнесө отир коласын, актив коласын?

„Көр мијө пукөтам СССР-сө автомобилъ вылө, мужікөс трактор вылө, ас сек пондылөны вөтны мијанөс вылына агнысө вјзіг капіталісттез.

Мијө сек ешө вјзөтам, кінөс колас лыдфыны бөрын і кінөс озын муніг государствоөн“
(СТАЛЫН).

ОЛЭМ В. I. ЛЕЊИՆЛЭՆ.

Чужис В. I. Улјанов—Лењин Гимбирск карын 1870 воо апрель төлі-
дын 23 лунө. Ај вэлі В. I. директор школаез вылын. Ај-мам В. I. вэ-
лісö бур јөз. Öддөн радејтисэ нја ужалиг өтүрөс. Велотчиг медоңда год-
десэ В. I. гимназіјаын Гимбирскын. 1887 воэ тсар Олксан III эшэтіс во-
нэс В. I.—Олксанэс. Вон Олксан вэлі народовольческэј партіјаын,
кэда муніс паныт тсарлэ. Ыжыт дума пыріс В. I. јүрө, кэр тсар өшө-
тіс вонсэ—Олксансэ. В. I. ас думаэн сек шуіс: „не сің коліс вон
керны, этик тсарэс віјан, мэдік сы тујэ пукөас. Колэ рабочэјэс велөт-
ны керны аслыныс партіја, берездэтны быдэс буржужесэ да тсарсэ,
аслыныс пукыны правітны“.

Сіја жö годэ В. I. муніс велэтчыны Казанскэј універсітетö, но
буржуж телөплөн профессорез ез сетэ кончітны універсітетсö. Чапкісэ
сіјö універсітетіг бастујтэм понда студенттезкэт. Ета понда же В. I.
індісэ ссылкаэ дөревна Кокушкінаэ, Казанскэј губ. Сің В. I. ез кон-
чіт універсітетсэ, петіс олэмэ, сетіс экзамен універсітет понда 1891
воын Петербурдын (öні Лењинград).

Пыр олөм пораö В. I. пессіс думайтны і керны ужалиг өтүр понда.
Медсэ сіја пондіс гессыны организујтны партіја рабочэјезлэ. Перво
В. I. ужалис рабочөјез коласын Петербурдын. Сетчін организујтис кру-
жок, кэда шугіс рочэн: „Сојуз борьбы за освобождєніје рабочего
класса“ да сетөн бура велэтіс рабочөјјесö. Ачыс сы порез жö бура
велөтіс учєннө Марксліг, гіжіс кнїгаез, статъоез журналлєзö, газет-
тезэ, кың Россіјаын јонмö капитализм, кың колö рабочэјлö пєсыны
тсаркэт, капиталист телөпкөт.

1895 воэ декабр төлісын В. I. пукөтисö отлаын членнезкэт
„сојузіг“ турмаö. 1896 воэ индісэ ссылкаö Сібірö—Шушонскэј посад,
Јенїгеевскэј губерніјаö.

Ссылкасан В. I. оз вунэт рабочөјліг уж, пыр гіжö грамоткајез
журналлєзэ, газетгєзö, велөтэ нїјö, кың колэ мыј керны. Ачыс гіжэт

увтас сувтотто памилло—Ленин. Еккан и рабочөйез тоддны В. I.—Ленин. 3 год олис В. I. ссылкаын.

Кыч бөр локтис В. I. ссылкаган, кутчис работчөйезс велотны. Сы понда тсар сижэ пуксөтис бөра турмаө. Ез гонды позны овны сылэ Россияын, мунис гранича сайж. Визир сайсан пыр жуғалө В. I. уж револютсия жылс.

1901-2 воө жуғалө газета „Искра“, өктө, јонмөтө партија работчөйезлиг, көда шугис рочөн „Россијскөј социал демократическөј работчөй-партијаөн (Р.С.д.Р.П.) 1903 воын РСДРП В. I. ки под увтын јансөт-чө большевиккеслө да меншевиккеслө. В. I. жуғалэ большевиккесөс, пес-гө бура меншевиккескөт, көдна көстисэ да и өнөз көстэны капиталист телеп дор.

дас во гэгөр В. I оло гранича сайын. Кэр работчөйез лебтисасэ пессыны тсаркөт да буржујезкөт В. I. локтэ Россияз, мед жуғалыны револютсия, али кыщөм забастовка. Сиж В. I. 1905 воө вовлис Россияө жуғалыны револютсияада да бөр мунис.

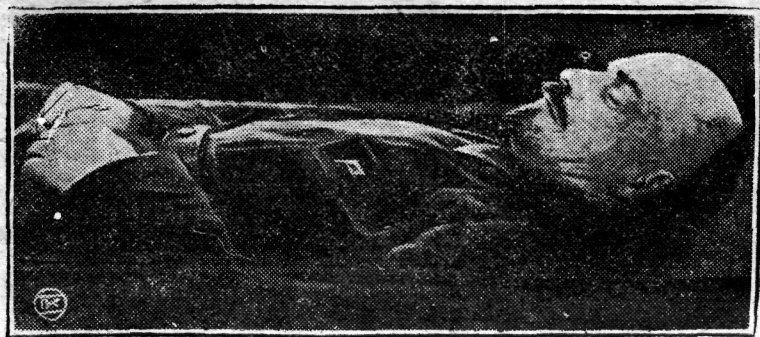
Кэр лебтисис војна 1914 воө В. I. висталис: војна нем работчөйез-лэ оз вај, војна јонмөтэ корман буржујезлиг, колө бергөтны етө вој-на паныт нылө.

1917 воө В. I., кыч тсарсө чапкисө, локтис Россияө. Медоғза кыв В. I. висталис: „паккө ны револютсия быд му пагта“. Сетны быд власт советселө, мырдыны му помещшиккеслиг, заводдез, фабрикаез капиталисттеслиг, дугдыны војутны, вот мыј понда В. I. пондис пессыны. Меншевиккес, буржујез В. I. пондисэ кошшыны кутны, пуксөтны тур-маө, пондисө сижэ шуны изменникөн, шпионөн. Бэра В. I. пондис овны эбсисөмэн. Чулалис Октабрскөј револютсия. Работчөйез керисө В. I. и большевикскөј партија бајитэм сэрти. В. I. Пондис жуғалыны Совнар-комө. Но врагез работчөйезлөн ез уөдө. 1918 воө митинг вылын невна ез вийө —В. I. Ос өрка Каплан стрэјдис В. I.

Вескалэм бэрас В. I. пыр пукалис жуғалыны СНК. 1922—23 воө бура пондис шоғалыны.

1924 воө јанвар төлисын 24 лунө кулис.

Ужалис өтир гинвадн эбис В. I. Москваө. Колтчис В. I. бөрсан ВКП (б)

В. I. Ленин гробын.

1905 во мијан округин чулаліс не ыжыт заводын, не ыжыт карын маз. Отір мијан округин быдс крестана. Тсарскөј чиновниккез, попpez, понгөннез помешшіккезлөн пессісө быдэс отірсэ велэтны паныт мунны революціонерезлө, шуісө ніјө політіканттезөн. Быд берса ніја пессісө політіканттез жыліс каттыны: ніја-пэ јен озэ тэдэ, мырдасэ му крестанінліс, пондасө бура віҕыны. Векыта шуны-кэ, пессісэ крестаніныс оқын пөртны революціонерөс істовэј разбојнікө. Ужаліс гыріс заводдезіс јеща сібавлісэ мијан крестана коласэ. Татіс крестана коласіс уна ужалісэ Майкар, Пожва заводдезын. Ужалісгез етніја заводдезын вөлісэ не сддөн вечытэс політіканас. Ез вермэ велөтны быщэмка і сэтэма бдрісэны быд вопросын.

Гов отір мијан округин вітчісіс свобода, көр сылө сетасө му-віз, пондас тујны керавны невнадн вөр.

Меыжыт врагөн сіја лыддіс понгәннезсө помешшікліс, көдіја кіјын вөлісө медбур віздэз і кэдіја ез леқө керавны помешшікліс вөр.

Мијан отір бура вітчісіс көр ны дыніс мунасэ понгөннез. Локтіс сіја кад—1905 во.

Објешшікез помешшікезлөн вэрын ез лө. Леқісө отірэ басні: өні-пө вөр керав, кінлө мымда колэ. Етіјө керісө сы понда, мед отірос ылөтны політікаіс.

Быдос отір укөтчис вөр керавны сымда, мунда сылә колө керку гөгэрö да јөр керны.

1905—6 воö кералисö сымда вөр, көдија чардыны тырмас во-мөд. Быд деревнаын, быд керку гөгэр вөр-вөр бунттез.

Виңдез боставны ез јештö: сек вöли төв. Турун понгөн увтыр јеш-тисö кыскыны виңдез вылиг гортаныс. Öгi-öгi сулалисö зороддез понгөн виңдез вылын. Мукөдлаын етнiјö зороддез кыскалисö крестана, а му-көдлаын сотисö.

Крестана сотёны помещшкiлiс турун зороддез.

Öтiр коласын пондiс мунны сорнiтэм пыдынжыка: кысаң помещ-шiк, кiн вылын сiја виңдö. Пондiсö отiр коласын мытчасны сетшöм морттез, көдија невна кужöны бөрjiгны политикаын.

Урjаднiккес, стражнiккес, поп увтыр i понгөн стабун кызi варыш-шез гусөн ножжасöны i гижöны асланыс начальстволö, мы] кергö отiр коласын.

Тсарскöј правiтельство повзiс, меd ез лептiс отiр нылö паныт: јанвар тöлигын ваяötисö казаккесöз—кавалерија, быдса го морт.

Озжык урjаднiккес да стражнiккес вöлисö токо Кудымкарын, а 1905 воö сувтэтiсö быд селоö.

Локтiс тулыс 1906 воö, кералöм вэр деревнаезын пондiс петны-лым увтiг.

Чулаліс свобода. Објешшік, урјафнік, фегатскэј өтлаын пондісө ветлөтны фереvнаезөт, кошшыны гусалөм вөр. Штрапнэј протокол-лез сувтөтэны быд коvајінлө фереvна ын Вөрлэ дон пуктөны кујім сым-да: кінлө вīt дас, кінлө со, вөлісэ коласас і вīt со шатэн штраппез. Пондісэ јур бөррез гыvавны мужыккес: вот-пө кышөм свободаыс локтіс.

Бура ыжмітісө вештігөмнас. Үна вөв-мөс петкэтісө ета вөр понда. Ез чулав вез 1905 во і мјан кресvана коласын. Үна өтырлөи өггисэ өіннез, кін дор сулалө тсар,мыла богатөј бура сулалө тсар понда, к'ө сетцөм помешшік?

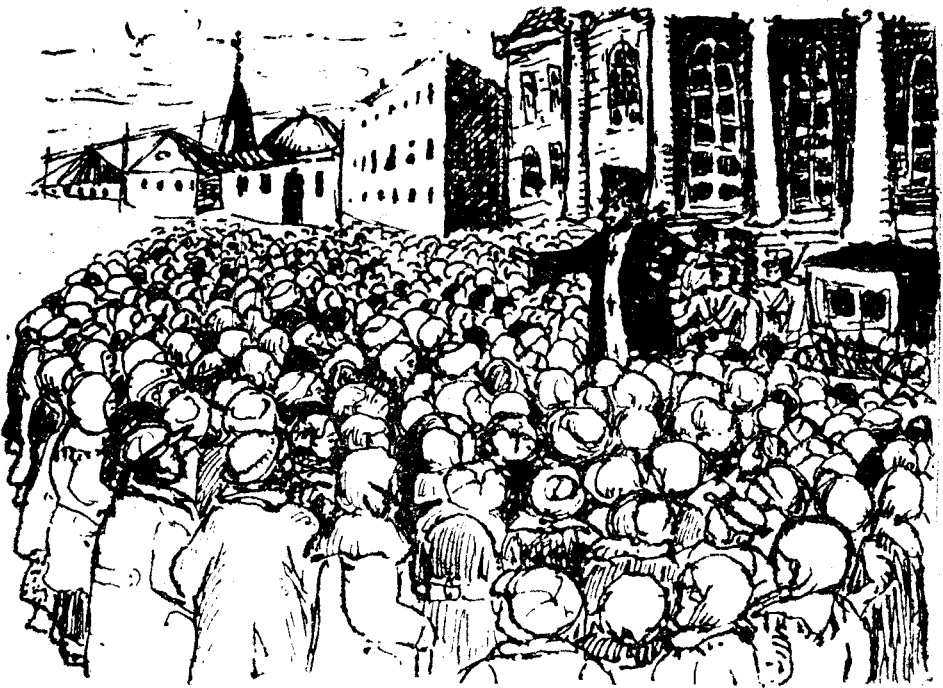

**1905 во сетіс ужаліе өтырлө ыжыт урөк, кыз пессыны
тсарскөј влагькөт.**

**1905 во ужаліе өтырлө өгтіс өіннез,
кін дор сулалө тсар.**

ВІРА КРЕГЕҢҢА

Сёкыт вёлі овны рабочёјлө да крестаналэ тсар дырні. А ешэ сё-кытжык лоіс, көр тсар пондіс 1905 вое нуэтны война Јапоніјакөт. Песөісө рабочёјјез тсарскэј влагкэт забастовкаезөн, стачкаезэн. Но унажык вёлі рабочёј коласын сетшөм јөз, кэдна вёнітлісө не тсарес, а сыліг медалэм јэзсө. Рабочёјјез сө шувлісө, тсар оз тэд ныліг сө-кыт олөм. Кёбы төдіс сіја, важын-ні керіс-бы сіз, кыз щөктёны рабочёјјез.

Рабочёјјез лөбөтчёны мунны тсар дынө (бајітө поп Гапон).

Етасаң і петіс віра крегёҥҥа—9 лунө јанвар төлісын. Ета лунэз Пувіловскөј заводуын чапкөмаг кынымкө рабочёјс. Ны дор сувтэмаг мукэд рабочёјјес. Ніја пондөмаг щөктыны бөр заводө чапкөммезсө босны, но адміністраторрез абу кывзөмаг. Сек рабочёјјез керэмаг забастовка. Нөдыр мыјіс забастовка гөгөрас өтувтчөмвө 200 сурс мым-да морт.

Ета рабочёјјез „тсар бағушколэ“ гіжэмаг умэл олансө, корэмаг сыліг, меу уждөтисө 8 часэн луннас, меу позіс өктывны собранияез, гіжны ас олан јыліг, эктыны учредітёлнөј собрания да мөдікө.

9 январ лунд—кресеңнао асланыс инкаезэн, чельдэн, оқас јен-незэн да ылан молтваездн пеп Гапонкөт рабочөјјез 100000 морт гөгөр петэмаг төвса тсарскэј двореч дынө. Нија мөдөмаг тсарыслө петитсијасө сетны да виставны асланыс умөл олан јылс, мед тсарыс кокнөтис ныліс олансө. Тсар не толык абу петэм бајитны, а щөктөм винтовкаезсаң лылыны рабочөјјесө.

9 январ лунд Петроградын (Ленинградын) Етақ кокнөтис тсар рабочөјјезліс олансө.

Етақ петис віра кресеңна. Умөла лыдфэмаг, да і то петөм вјјөмыс 1216 морт да 5000 гөгөр стрөјдэм (раңеннөј). Пуляездн „тсар бағушко“ вердіс рабочөјјезсө.

Но етасаң рабочөјјез кағалісө: нем-пө нафејтчыны тсарлө. Сіја кыз кынэма помешшіккөзкөт да буржујјезкөт этамэдэс оз сетө эбідітны. Етасаң рабочөјјез кағалісө да висталісө: асланым-пэ кјјэн колэ кокнөтны асөіным олансө.

КЫЗ ОВЛІМ ПОМЕШШІК ДЫРҢИ

— Мыла, мама, шуоны віқсө Істок саяҗс „помешшінскөҗөн?“, —
Јуалис велөтчиг Пету мамыслис..

— Сіја оҗжык вөлі помешшіклөн. Міјан віқдес вөлісэ токо береп
дор гриваез да һур доррез, кытчө умөла петис турун, а петөмсө пыр
пода талис. Віқ шөррес, һопа местаезыс, кытөн быдм сбур турун, сіја
быдөс вөлі граплөн—помешшіклөн,—вігталіс маму Петулө.

— Маму, ачыс грапыс төдліс-жө асөіс віқдесө? Кін-нө сылө ту-
рунсэ керіс?

— Адзылас теныт грап асөіс віқ! Сіја ачыс оліс мөдік государство-
ын—Франтсіјаын. Сылэн татөн уна вөлі быд чужөма понгөныс: кін
леснөҗын, кін мельһыкын, объекшікын. Ок-ок-ок, мыҗ-ед ез і керлө сы-
лөн объекшік стабун! Көркө воньткөт гожумнас пырімө һурэ. Öктім
мыр торрез, козмөм уввез, теңим доддө да гужгам петам куш вылө.
Телега міјан сек ез вөв. Тук сетчө пу саяҗаң петис объекшік. Кутчис
вөв гермөт бердө і пондис корны куҗим шағ штрап. Кеймісім, кеймісім,

воғ лыч ез леҗ. Воньт уһһалө-горзэ вөв вылас. Ачым пондi горзыны.
Кыҗ ез леҗ, өіҗ-ед ез і леҗ. Вөв јускис, өіҗөс бөгтіс і муніс. Вовлат-пө
ме ордө аһныт куҗим шағнас. доҗ колым һур дорө, вөвсө повсдөн гор-
тө нуим. Пас чапкi закладө куҗим шағ вылө да лока муні вештыны
өіҗөссө.

Вот кышом вэлі лонтігёмыс. Сёкыта сурліс пес шедтём. Ношаён ез туј вајны ув-шатжугсё, ас сігмё помешшіклён, а те ен вөрёт. Шедан грањ сајын објешшіклэ паныт, лёгалас коскын чер, ен-ні шу асоіт, со-ні сіјё мырдаас. Кағалас објешшік јөр керём віль нёрён, тёдас кінлён јөр і штрапујтас быд нёрсё дас урён. Корогавны пырны вөрё, јагёдавны, шақјавны—бог білет. Грањ сајё білеттөг коқён ен талтчы. Вот кыз ыжмітліс мјанёс помешшік,—ыш ловзігіс мам да оғлањ пондіс сорнітны:

— Кыз верміс сіз і кешітчіс мјан вылын помешшік. Нёб пощ, мајог, нёр да помешшікліс-жё візресё јорјы. Граплён візрес оз травітчё: сылэн шёрасёг. Гэгөр доррезётчіс лёгётё візресё крестаналё, мед ніја керісё јөр асланыс гриваез понда..

Турун керны некытён. Локтё ышкіган кад. Оғасэмён быд муно мельніча служакаез дынё, мед кутны керны візресё шорјён, а туруна-жықкесё і кујімёз тор понда. Кыз каща-рака пелітчэ—пырё бооны. Понгённез велічатчёны. Емаез бёра оғлањ сурёны: ніја кормананыс вајёны пощшујтан тор (віна). Мјанкоғ голыслё лоб кутчыны емаезоањ. Бёра јуртё мышкырт ны оғын муёз і кејміс. Јукталан емаёс, көсјан ужавны лун-мёд,—сэк сурас теныт ышкіган.

Сувтэтан дас кос кык сажењ пагтаезё, лебтан зород вылас турунсё морос пагавтёз, а теныт сурас өтік кос. Кујімёз тор—кујім кос а керан кујім семјаён-жё. Вот кыз, кагу, мјё овлім помешшік дырні. Сёкыта ловзігіс да дурдіс сорнітны мам.

Рабочілдн олём помешшік дырні.

1903 ВО

Өддэн сөкыт вөлі 1903 во. Уна отір оліс шыгјэн. Уна куліс отір шыг поніс.

Міжан һаһыс быріс сіја вое декабр төлігын, тэв шэрған пондім сојны һебэм һаһ. Сон һаһ вилэ лебіс вылына. Сөм шелтыны вәлі эддэн сөкыт: ветлам Мајкорө, лыбо Пожваө этик вөлэн ужавны кујим-һоль һефел кежэ, өдва, эдва јуртө вердан вэвнат. Гортөз вајан шат кык-кујим. Төліс кык сіз пессім. Сыбөрған пондім боставны ужалэм вилө. А богаһтоыс міжан ферезһаын токо етщэм годсө і вичісісө: һаһ һылөн сусеккезын ружтэ һе эти во-һі. Пелитчэ голыс, пырө ны ордэ. Ассөс уж вэзјө һаһ понда. Оздссалім мјјө ажэкөт өтік кулакліс кык дас пуд. Сетны сыгга һекін ез понды. Быдтім мөдэзөз кукаһок. М-ө дім мөсэ пөртны. Һекытчэ воштисны-кукаһ сојим һаһөн: вīt пуд вилэ вејим.

Локтіс кэзан кад. Емаес лөвэтчөны көзны, а мјјан куртчөвтны һем. Богаһто зелэтчис, көт те шыгјэн кув. Муніс ажэ бөра виліс кулак ордө кејмігны, кэдыліс оздссалім-һі ужалөм понда кык дас пуд.

Візэта: локтэны ажэ да кулак. Пукгөс кулак пызан дынэ вескыта лабіч вилө да пондіс шуны:

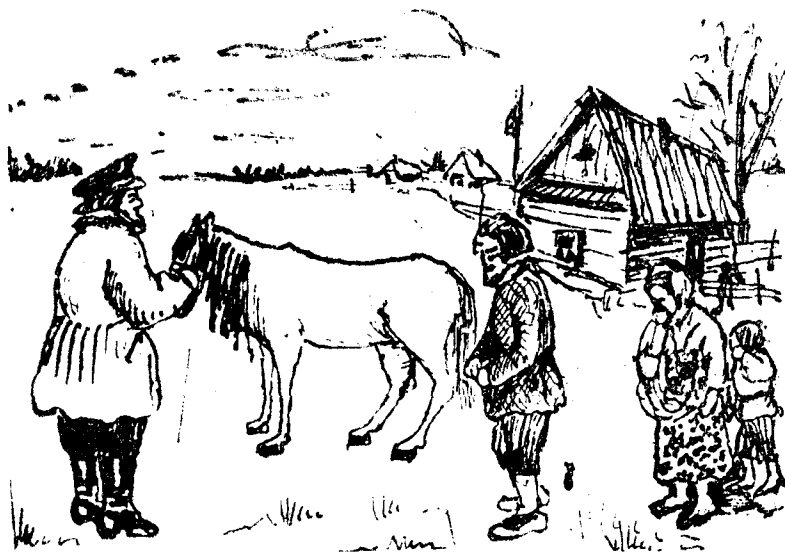
— Ужалөм вилө сыгга оз поз сетны, уна-һі бостіт. Сотта ешэ дас пуд-вајэ рыжкөһытө. Ме тэн ешө думажті петкөтны тіјанліс рыжкөһытө, мед ез-жө мыга јенды менам һаһ тіјан сајэ.

Ена кыввез поніг менам эблөмам кыз пурт мэртчис. Герјөвті ме сетчэ да понді кејмігны кулаклө. А сіја кыз көрт-оз і вэрзы отсавны. Рыжконымлө вөлі сек кыкјамыс во. Песгім—быдтім. Ачым ог сој, да кусэк һанһс петкэта вөлыслө. Öддэн сэкыт вэлі.

Кыз ег кејмігө богатиналө, ег вермэ ээлэмсө сыліг һебчөтны. Богтіс кепіг-шапка да вігталіс:

— Агныт төдат, а ме ашын вөвнытэ нуэта, і петіс керкуіс.

Горзім, горзім ајэкөт, һем керны. Бөра ајэ муніс кулак ордэ кејмігны, оз-ја ешө содты пуд-мэд рыжконым понда. Ег вермэ һем керны.

Ашынас локтіс кулак і петкэтіс рыжконымөс. Ок те, кыщэм сэкыт вэлі терпітны етіјө кадсө. Колтчим бэра вөвтэг.

Өні пондіс ковны агнымөс вузавны вөв понда. Һем он кер, гөрны, көңны колэ. Вөвным абу, перво вэлыт понда ужав, а сыбэрын аслац ужө пет.

Богатто песгіс мјанкодсэ нырышны: он јешты өтік ошта тупкавны, сетчэ нылэн важын-һі думажтэм теныт мөдік шырт. Өні мјан вөліг сіннезным оговсө, мыјлө богаттоыслэ коліс мјан-коф голыс: голыстөг ез-бы вөв і богаттоыс.

ГОРТСАҢ

Лым сыліс, һаң быріс Маскаль Коналән. Уна-һи сіја таво вајаліс һаң боғатһоліс вундәм ылә. Пестунһаә медаліс һыв. Сроко сөтіс әтік зон. Һефел кысғас да бөра кыті шығ, кыті пөт. Ыжытжык колтһіс токо Пома гортын, а сетән әтік велөтчә котрасны, мәдік мамсә сәскә. Учөт Пома, но ај бердіс оз колтчы.

Бергөтліс, бергәтліс Кона јурнас, да кызкө шуө:

— Мыј, мамыс, сетам „гортлудіс“ віз Макар Проһалө. Кытчөзкө кысғат, а мі мунам Помакәт заводә. Мыјкә ед поді шедтам-жә. Көт кынөм вердам.

Озәстіс 20 ур сугедліс, когтіс кык чөвпан һаң да өтік асылө Кона зоныскөт петіс ыжыт туж ылә. Сінваез—пыр горөтһіс Кона:

— Ета-жә һаңтәм оләм. Те кәт-бы Пома перытжыка быдмін. Колә пар гәрны, а сетән гортіс мун.

Туж ыләт

Шонді палітә шонтә. Лбһ. Луззө ва котәртә кымәс куҗа Коналән. А кәккес да спіна орәтөны вісәны. Локтісә һіја ыжыт Оһ керөсә. Пуксісә шотһіены амбар посәзә.

Береа Кона аслас зонлә куҗ туж куҗа вісталіс. Пырасә вәрө, Кона пондөтә вістағны, кыҗ сетән туж ыләт шужмөм јез өтірәс кутавлөмағ, да сәм мырдфавләмағ. Локтас шор, вістагө, кыҗ код морт шедіс ылеға увтә вәв јуктавтөн. Талун амбар посоғын Помалә ај пондіс вістағны, кыҗ төвнас суріс морт көз увтө вөр заптан кадән.

Рытфавлаһ шонді пондіс бергәтһыны. Кона зонкәт локтіс Мајкар вевдәрә.

— Етчә колтһам узһны. Асывнас ашын оҙжык вәрәэтһам. Патәра заводын он адғы. Өгәрын узһны кәзһт. Бі оз туж улһчын керһны,—горәтһіс Кона, ачыс чапкіс сіві ыліс кәјһча һаң да пондіс керһны бі.

Заводын

Лөз рэма асыв. Аја-зона пырісэ заводö. Пондіс Кона жуасны кутчыны ужавны. Сібэтчіс кінкэ гэд гуһаа.

— Куда, сіңокроп?

— Работа кошшам,—паныт горөтчіс Кона.

Вак-вак герэмтчіс гэд гуһаа морт

— Ајда, сола-пель. Ја дам работу.

Кона зонкөт жагэніка пондіс мунны гэд гуһаа гөрын.

Гөд гуһаа морт вэлэма подрјадшік.

Сувтэтіс Конаэс ужавны каталь-обрез дынэ, а Пома пондіс кыскавны вөлөн вагоңеткаез завод пыщкэ.

Лунтыр ужалисö аја-зона. Шонді леңчан дорын лунтыр ужалэм понда подрјадшік сетіс быдса жын шағ. Сола һаң ваокөн ва дорын аја-зона сојуштісö, да мунісэ кошшыны патера.

Шор сајын пэлінтчэм керкуокың леңісэ уңы. А отырыс, ны кофэмыс, тыр-һи шөтэм. Шын, бус керкуас. Кэда һажгэ гармонһаән—орсö да горөтэ ғылэ: „Волоком іфом, гармонһа іграм, феревһа пріјфом кускі собірам.“ Мукэддез картіөн орсэны.

Һекэр віңэтлыны Коналө. Пырісэ пельсокэ да һукуыртчісö уңы.

Пітерө.

Кык лун ужалисö аја-зона заводын. Патера понда 20 ур ој понда оқлаң вештöны. Һаңок бостасэ, віңөтан-кэ і һем оз колтчы корманһын.. Бергэтліс, бергэтліс јурнас Кона да кықкэ зоныслэ шуэ:

— Мунам, зон, мэдіклаэ. Віңэт мыј лоісö кіез. Каталог дорыс оңтө паскөм, кі. Төпіс оз сетө, запон абу, патера абу.

Віңөтіс ај вылө Пома да өддөн і жал лоіс ајыс. Был чунһес куш короста, трепічөн көрталөм. Гуһа леш-вош козаөм.

— Кама вылын Пітерын медалöны-пö грузка вылө,—сөдтіс Кона.

Бөстісö подрјадшікһаң жын шағ оқда лун понда да мунісö Пітерө.

Пітер вестын котөртө паскыта Кама. Кыз кынөма. Парамонов Кама сајас індіс аја-зонөс. Тулыснас Кама ыжыта ыждылөм да керрез роңһитөм көс берегөт.

Конаһс сувтөтісö тарлавны кер, а Пома берегһаң ва шөрө тојлэлө керрез.

Кык һеделъ ужалисö Пітерын да һем бурыс ез пет. Жын шатән вајісö гортаныс.

Етақ важын, тсар дырһи да капіталісттез дырһи ужасөіс. Завод вөлі капіталіст кіјын, көһајін віңіс подрјадчік, а подрјадчік мөдік подрјадчік, і рабочөјлө колтчіс өддөн јеща.

Водда вылө ветлім

— Мыж-нө, Онтон, те кыныміе водда вылас ветлін? Ок-ко-ко! Сөкыта дөн-чіе етіја мјанлө водда вылын ужалөм. Квачіе менө вашөтлісө. Быд пыра кујім төлісөн ветлім. Кыз кутчам Усолмоасан дуфтөтлыны воддатө Кама кузас, Волга вылө петан і мыж дырна муллотлан Волга кузас. Мјанөс өтпыр ез лө рө -гортө, ва паныт доддалісө каяөтны воддасө бөр Усолмоас. Вот сетөн мјіө ыксім гожум быт,— журнас рөрын, рөрын керіс Паком старік да ыш ловчісө лабіч вылын пукалікө.

— О-о, Паком! Ме летчылі ноліс водданас улө Нјжнөјөз. А вот кыщөм страст мјіө ачывлім кывтөн Чусова куза. Кылөтлім чугун Білімбај заводсаң Чусовскөј заводөз. Чусова өддөн вјзыв. Емөс сетщөм вјзыв местаез, кытөн кыз төвчикөн нөбөтө баркасө. Ва пыдөс Чусовалөн порога. Мукөдлаын порогыс нев-на абу мытчісөм ва вевдөрэзчіе. Вылјсаң он казав пороггесө, вескөтны баркасө он јешты. Шупыта кывтјкас желыштас баркасө порог вылас, алі ізут јур бер-дө берегас. Барка паскалас. Чугун і өтір пукесө ва пыдөсө. Уна өтір ныламіс Чусова. Кыз, өні сін озын, өтік лунө жүгдісө кыкјамыс дас барка. Токо морт мөд вермісө петны ваіе ловјән.

Ок-ко-ко, кыщөм страст мјјанлө ез мытчалө.

Өтік воө нүөтісө кывтөм бөрын керөссез жүгдыны. Керісө Уралскөј керөс-сез вылөтчіе көрт туж. Вот кытөн вөлі морт ізводыс!

Бурітасө керөсө, пуктасө бурітөмас дінамід. Кыз пондас нещкыны керөс-сө, шөнтыны өтмөдөрө ізсө, токо јешты пышшыны. Мукөд вил вајөтөм ужалі-сыс оз куз сајөвтчыны, кыз камгас ізнас, ловчіетөгі водас пыр кежө му вылас.

А бедсө мымда мышкын новјөтан. Пессан бы озжык пышшыны із бурітан дыңсанас. Казалас прјкашшік да кыз косөвтас беднас мыш куза, бөра і ем өтік бед.

Сөкыт, Паком, кастывны озда олөмсө мјјанліе. Оннаса өтір скаскі тужө лыддө мјјанліе олөм,— сөкыта ловчісө Онтон да пондіс озлаң сорөитны.

— Не кокөитжык вөлі олөмыс і гортын. Кыз подаөс вашөтасө нөјітны гөрд сој кірпіс керны Јөг сарајын. Кірпіч кірісө Кувінскөј завод строітны. Локтас гожумнас пріказ каяөтны Јөгіе кірпіч Кувінскөјө. Јөгсаң Куваөз нол дас кіло-метр. Телега јыліе сек егө і төдө. Быщөма гожум быт гужгім, дрөмі доддөзөн каяөтлім.

Петук старіклөн ез вөв вөлыс, сја быдса со (100) кірпіч каяөтліе көіча-өн мыш вылас.

Вот кыщөм вөлі озжык олөмыс. дүгдісө сорөитны кыкнаң старік. Өшөтісө јуррезнысө і пукалөны.

ПЕРЕЗ ВУНЫМ

Женѝж гѝрдѝтѝ. Лѝбѝтѝчѝ шондѝ петны. Абу ѝе кыщѝм кымѝр тор. Лун мѝдѝ лоны мѝча.

— Талун колас вашѝтны поѝеѝшиќќез вундыны Онтонќоѝс щѝќтыны пондѝтчыны перез вундыны,—думажтѝ кулак Макѝм.

ѝере вѝа ешѝ бѝдѝс узѝ, а кулак мунѝ ыб вылѝ, бѝрѝыны кыщѝм му вылѝ сувтѝтны поѝиѝшиќќезѝс, кытѝчѝ сувтѝтны перез вундыны. Локтѝс аслас полоса дѝнѝ, кѝда пос сажын рузѝг јѝрас. Гѝгѝртѝс полоса і шуѝ:

— Етѝјѝ колас поѝеѝшиќќезѝн вундыны. Шочѝв рузѝгѝс. Мѝдѝќ рузѝг етѝја му вылын наѝом бѝрын. Муна вун локат полоса вылѝ. Сетѝн первѝј рузѝг.

Локтѝс. Полоса гѝгѝртѝс. Рузѝг бур, не вѝсѝи тылѝпа і ѝдѝѝн вескыт, абу җугѝм.

Етѝја полоса вылѝс аслам семјаѝн вунда. ѝдѝѝн вескыт і ѝебыт тылѝпа. Ноко вѝѝта ыжыт кѝз дѝнѝс. Сетѝн полосоаыс гѝрд мугѝна і первѝј рузѝг-жѝ.

Му кыщѝвтѝс. Рузѝг,—кыҗ стена. Тылѝп морда шаѝ кыза. Щѝќ, чарла јыв оз мѝртчы.

— Вот етѝјѝ колас сетны перездѝн вундыны. Естѝн ѝкѝас вель тума і рузѝг ѝдѝѝн чорыт.

Шондѝ мытѝчѝѝ, а кулак јештѝс асѝс муез гѝгѝртны, бертѝс гортѝ, сажмѝтѝс строшнѝјѝс да репѝтѝс вашѝтны поѝеѝшиќќезѝс вундыны, вѝставны Онтонколѝ пондѝтны талун перез.

Локтѝс Онтон Макѝм орѝѝ.

— Оз-ја, Макѝм Јаковлевѝч, туј кык лун вундыны аслым? Нем сојны, семјаыс щыгѝн пукалѝ. Аг-бы тѝлалѝс посѝи колѝтаын вартны ѝаѝлѝ.

— Кѝр босны ѝаѝ, сек тѝјанлѝ мѝдѝќ лун оз ков, кыҗ ужавны, вот і пондат горзыны. Рузѝг бура јештѝм, пондас кѝсгыны, пондѝтѝчѝ талун-жѝ вундыны,—лѝгѝн горѝтѝс кулак Макѝм.

Шуштѝм—гаштѝм локтѝс Онтон гортѝ. Нем керны, мунѝсѝ кујѝмѝн вундыны перез. А сланыс рузѝгглѝ индѝсѝ Пјѝдорѝс да Аннуѝс (ѝтыслѝ 10 во, Аннулѝ 8 во).

— Колѝта мѝдѝн-пѝ вундат і нѝја оз су лалѝ, тѝлаласѝ ѝаѝлѝ.

Локтисö ыжыт көз дынө. Ножжөвтисö Максім полоса вылө, да і горөтчис Онтоника:

— Бура етија рузөг вылын кі жылаез кыскас. Чеплалөмөн колө вундыны.

Сувтисө вундыны. Аслыт водны места оз кушмы—шогмө колта.

— Мыла, Маму, сетщөм бурөс рузөггез богаттоыслөн,—јуалис Öндруш мамыслис.

— Кагу, мијанөс сувтөтөны перезнас медбур рузөг вылө. Бур рузөгга полосасө сөкыт вундыны: ета мунда колта колө домавны, суслон сувтөтны. Жагөна позө чулавны местасө. Рузөг богаттолөн буржык сижөн, нија наэмитөны мусө бура: кык рузөг көзласө, бөра вилис назом кыскалөны. А мијан мукөд муыс мејам веқын ез-на адзыв назомсө, мыгань сетчө щогмас бур суыс. Гөрөны, пиһалөны богаттоыс уна вөлөн, мусө небзөтөны буражык, вот нылөн і шогмө һаһыс.

— А мыла, маму, мијан јеща назомыс, богаттолөн гөгөр тыр: і ыб вылын і горт гөгөрын.

— Кыз нија, кагу, етаз ужөтөны да оз богатгалө. Лыдды ачыт, кыгань нылөн тырө сусекыс, сусекгань подаыс, подагань назомыс, назомгань і һаһыс.

Етијө перез мијө вундам кват пудлө. Перез вылын өкөс өкмыс дас, го суслон. Пудөн быд суслонис, лөб го гөгөр пуд. Көзысө мунис кыкјамыс пуд: гөр-м-көзсө медавны вичисө кык пуд. Вартасө өтп кынөм понда да брага вылө. Быдөс богатөйлөн перез вылө мунас дас вт пуд, а бостас быдса го.

Богтам подеһшинаөн вундөм. Талун сылө вундөны вт даскыным морт. Подеһшина понда быдөнлөн бөгтөм оҙлаһ: кинлән ведрa капуста, ведрa картовки. донсө подеһшиналө пуктө кык дас вт ур. Подеһшик лчһнас вундас кыкјамыс, өкмыс суслон. Лыдды пудөн суслонис, шатөн пуд, кыз лөб.

Сиз і быд ужын: огорофечын, карта вылын, пода гөгөр і керкуын—гөгөр медалөма. Быд ужалислөн быд лунис колө богатөйлө зепјас. Богатөйлөн оҙлаһ лыддөм кытис мыј сылө колө. Сиз сја і уж сувтөтө. А мијан коф мукөд голыс јеща вежөртө да і думажтө: богатто-пө сижө вердө.

— Кыз, маму, богаттолис мырддыны етијө муезсө, мијан һаһыс шогмас-жө? Вот ксбы етијө перезсө аслыным вундыны, мијанлө бы тырмис төвјыны һаһыс.

— Көркө поді втчигамө-жө сижө кадсө. Öни кытчө нылис мырддан: ны ордын гөститө поп, писар. Тсар бура сулалө богатто понда.

Лыддө, уна-ја лөктө барыш богаттолө, ксдија вичэны стрөш-нөјөс быдса год 20 рублө?

Мыј шуөны барышөн?

Мужік прістав озын.

— Как твоја памілія? Ты із Јогвінској волості? Ты нарубіл коль-
ја летом в лесу,—кыз, ош рјаксө прістав Пета Мікај вылө.

— Нікак нет, баџушко прістав. Не
ме воровав, етіјө објешшік ме вылөгіжіс.
Богаџина Максім објешшікэс вінаөн
појів--кејмісөмөн вісталіс да јурсө өшө-
тіс Пета Мікај.

— Что такое гіжівко? Что за віна,
платі сејчас-жө 5 рублеј Говоріџ по
рускі не умееш, а лес вороват умееш.
Стражнік Корошов отправа его в воло-
стноје правленіје.

— Ваше благородіје, ме не віноват.

— Молчат.

Туп-тап нөбөтісө Пета-Мікајс кутузкаө..

Вот мымда верміс ас-јыліг сорнітны Пета-Мікај, кін отсалас сы-
лө кошшыны віновнөјөс.

Горнітөны, озө эні сіџ крестанінкөт?

Відөны, озө көдіја оз куж рочөн сорнітны?

М Е Н А М О Л Ò М

Важеа кадö,
 Godie-godö
 Тилі олікö ме пыр.
 Высін кості,
 Нырöс жості,
 Паскөм комтчіс то сыр-быр.
 Луніс-лунö
 Ужö мунан.
 Ужсаы бертан,—сактөм пон.
 Локтан гортö.
 Инка жордö:
 дыш кучіклөн-пö те вон.
 Мун-пö вөрö,
 Пес вај горö
 да озöс-пэ быскö нань.
 Вес оліслөн,
 Артгөм куллөн
 Ез-пö ло-ні бекөр-пань...
 Инка вјдчö,
 Ачым жортча,
 Челафоклөн шум да гам:
 Көда горзö,
 Көда чірзö,
 Корö нань да зон паскөм.
 Godie-godö,
 Важеа кадö,
 Етаз мыреј ме вот пыр.
 Гажа лунсö,
 Міча ојсö
 Ег адзыв ме, бага, дыр.

Öні сувті,
 Жынті куті
 Кыкнан кінам вјл олан.
 Важсö чапкі,
 Ваö шланкі
 І вјт гөдөа тырта план.
 Мөснам, вöвнам
 І семјанам
 Мөјму, челаф, кері сіз:
 Шоныт позö,—
 Вјл көлкөзö
 Гјжесі, пырі кыз-не-кыз.
 Керку пыцкјс
 Зыкыс пышшіс:
 Југміс эні керку пыц.
 Челаф орсö,
 Оз-ні горзö,
 Керасö жој шөрö кыц...
 Öні інö
 Оз вјд менö,
 Оз-ні дыш кучікö шу.
 Гажөн оло,
 Көр і сыло.
 Сылö, кылат, челаф, чу!
 Öні наньыс,
 Бекөр-паньыс
 І паскөмыс тырмө, ем.
 Көр мыј бырас,
 Лыбо орас,—
 Озыр озын ог кор нем.

Луніс-лунö
 Шентö муно
 Міжан өтласа вјл уж.
 öј, öј! інка,
 Том Öкөјька,
 Ужас піз те, сосез нуј.
 Öлі шонді
 Бура шонтö:
 Вöліс лоіс гажа кад.
 Öні вöліс
 Ловзі быліс.
 Öні вöліс сөлөм рад.

ІВУ-СТЕПКО

КЫЗ МЕ ВЕЛОТЧИ

Ме, челаф, мада вистасны, кыз көркө мијан быдман кадө вөлі велөтчөм.

Началнөй школаын ме понди велөтчыны 1928 воын. Школабэ мијан деревнасан вөлі өкмыс километр. Öддөн шоча менө вөлөн кајөт-лисө школаб. Пыр подөн котрагли. Спина вылын котома һаңдөн кык һедел кежө, бокин сумка кыгаездөн эшалэ.

Школаын сја кадө һекин ез і думайт пым сојан жыліс. Пыр оли көс һаң вылын, јуі ва. Һаң језа тырмывлис кык һедел кежө, а гортө кајны ылын і көзыт. Пессан лун-кык кыс-сан өтік јарушыкнат гортэ кајан лотөз. Паскэм менам вөлі бырэм понток, вевдөрас важ шабур. Мед мороз вылас һе кынмыны, петан школасан да летјан котэртан гортөз. Школаын узывли общежитјаын. Общежитја ез вөв ыжит а велөтчиһез узывлисө кват дасдөн і унажыкдөн. Меным кө-

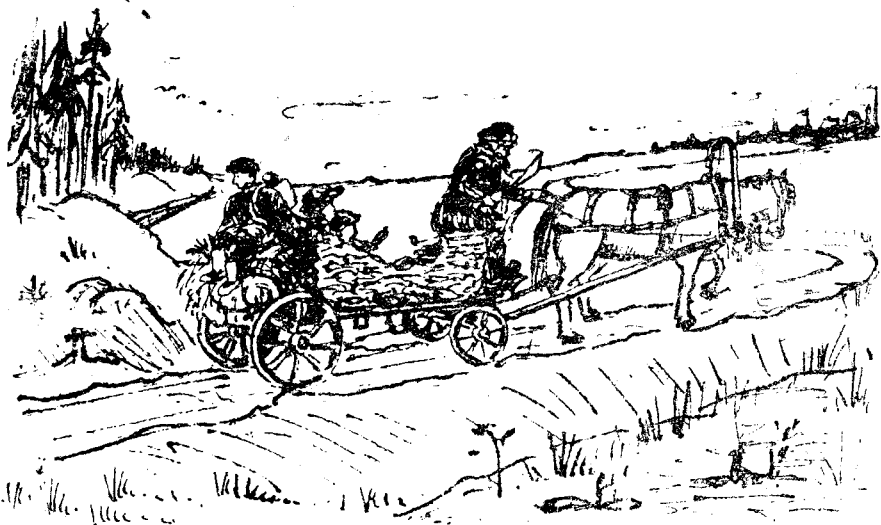
Котөрта школаб.

зыт вөлі узыны наррез вылын паскэмтөг да олпастөг. Ме уголөт кајлывли галанка-гор вылө. Шақылтчан сетчин каң-моз і вишкан буссө. Асылдөн јур һем оз вежөрт, кытчөз өтөрын он котраг, колмас ојбөтөн бус пыщкас. Сіз велөтчи началнөй школаын.

Петі школаис 1900 воө. Меным пондисө советуйтны мунны велөтчыны Соликамскөј—городскөј школаб. Сја кадө мијанлаһын ез вөлө ыжитжык школаез. Мунны менам һемдөн. Сөм ај-мамлөн абу өтік ур, паскөм сіз-жө. Кыскыны Ус-Пожвабэ һемдөн, телега абу. Ај-мам велөтөһы-һы, да мыланис абу, оз вермө һем керны.

Отсаліс меным учитель. Сја нуөтис мијанөс кыкөс Соликамскөјө велөтчыны, мөд велөтчиһыслдөн телегаис вөлі. Мијан вөв і јамшик, а мөд велөтчиһлөн телега. Пастали бөра понток да шабур, јурлам чочком колпак, кокам виль һынкөммез. Пукөтисө менө телега бөрө турун көшөл вылө, і муна Ус-Пожвабэ. Телега плетушкаас пукөтисө учитель да мөд велөтчиһыс. Первуис ме пукөт телега вылө, да і сјэһнми телега борас—турун көшөл вылө. Куз туј кыкнан кинам вјзө көшөл бердас: бура өтмөдөрө шенталө көшөл вевдөрас.

Соликамскөјын велөтчыны ме сурі. Мөд велөтчиһ, көдија мунис велөтчиһкөт ортчөн телега плетушка вылын, ез вермы вјзны өкзаменсэ.

Етаң ме муні велөтчыны Соликамскөйб.

Пондi велөтчыны Соликамскөйын. Пыран городскөй школаб—быд велөтчiс пастасөм волькыта. Быдөс сапогөн, шеблеттезөн, вешжан коккез новjө вевдöрын (навыпуск). Быдөс котрагöны, кыз гортын. Ме ыжмитча угөлө i сетөн чулөта перемена. Быд те вылө чуьнас мытчалö: нiнкöммеза-пö, поьтока.

Төв шöр гэгэрэз школаын олi вöйсасөмөн. Сыбöрын ло! невна өмөвжык. Ег понды сетчыны серавны. Богатöй пiжан кытсалас менö дынас i пельö рjакöстас: „Пермjак, соьоны ушi“—пö. А ме сылö паныт: „А те роч да велөтчан мезза умöла...“ Сijөн ме пыр верми богатöй пiжан роччесö. көднiя ме вылын сералисö. Мед патера понда уна ез бостö, быд лунö рыттезнас көзajкалö пес пiлитi лым петкөтлi оградаiс. Тöлиг гөгөр ме кысгi гортiс сукароккөзөн. Көр бура ужалан көзajкалö, сiя вердыштас, а он-кө дешты, лiбо вöгагыштас көр, сек сукароккөз шыр моз гырскан. Тöлиг бöрын меным пондiсö сетны стiпендиjа—куjим шаф. Сетэн быдөс: патера, сожан—jуан, пастаган, бос гумага—карандaш велөтчыны.

Куjим тöлиг ме котрагi гортiс поьтокөн, чочком колпакөн i нiнкэммезөн. Нольöз тöлигö содтiсö стiпендиjа вiт шафöз. Етiя стiпендиjа вылын ме велөтчi ноль год. Ноль годөн соji-ег ме jаз килограмм вiт-кыным. Пыр öтiк сожан—көс һаф, ва да көр көзajкакыс лук тор сетыштас, крөшитан сijö сола ваб—вот i паьсан.

А нуко, чельаф, гiжö, кыз тijö öнi велөтчат?

Кыным километрөн öнi деревһагань школаезöз?

Кыным ыжытжык школаез емөг мiжан округын?

Jуалö ыжыт школаын велөтчiсгезлиг, кыз нijа олöны да гiжö журналö.

Кiн öнi велөтчö ыжытжык школаын—купеч пiжан, богатöй пiжан, алы поп пiжан?

Т Ө В Г А Р Ы Т Ө .

Төліс
кага моз сералө,
Омэн којө
веж југөр.
Көңыт
кымөсөн чарлалө,
Лымыс
өвітталө гөгөр.
Зыркјө—уғө
өтір важын,
Өгілаын
сотчө бі.
Сетөн рыт
чулалө гажын:
Книга лыддө
дона пі.
Быщөм мамлөн
туғыс боқын
Орсө кјас
ғыліг чөрс.
Катө ајыс
нынкөм дорын
Пельлез гөгөрас
быдөс.
А кывзіг Міша
со буражык
Саркјө лыддө
“Віль олан”,
Өзстө өдлөммез
јонажык,
Бөра ошкөны
ај-мам:
„Лыдды,
лыссы
міјан піөј,
Ен төд дышөттөм
некөр.
Ег велөтчө
көркө міјө,
Школа міјанлө
ез вөв.
Өні теныт
тујыс оқта

Верман мунны
көт кытчө,
Быд наука
јурат бозны,
Быщөмөйтны
олантө.
Ез туж, діта,
овны бура
Мыла јеша
төдлім мі,
Властыс быд-нож
жмітліс бөра...
Өні сіја вежшіс-ні
Быдмы,
быдмы
чоужык, кага,
Лоас быщөм,
етө төд.
Токо врагкэт
куж тышкасны,
Мунны
партіјакэт
щөщ.
Адқан кыці
луніг-лунө
Лебө міјан
віль страна:
Завод,
колкоз
быдлаын быдмө,
Трактор
гымалә сточма.
Пролетарјат
кі утын
Чегә,
угә
важ олан,
Ударно,
чорыта
тырө
Ноль воэн
віт вога план.

УЧИТІК УДАРНІККЕЗ.

1

Јақа-Олош, көдө школаын мылакө шуисө Кулејөн, лыддигеис мед бөб зонкаөн. Медоҕа велөтчан лунгаң сижө пондисө төдны быдөнныс. Перемена-лы, урок-ли--Кулејлө кыв оз төр. Велөтис сылө не өтпыр бажитлис і учкомө корлисө, нем оз отсав,—бөбалө важ моз.

Токо өлһитас өлһкан, Кулеј ікөстас, ақөстас да пондас ізөвтны.. Мыјсө сija перемена дырһи оз пондыв керны: партаез велөт, кыз ур қөззез велөт, чылэ, көдыліө коккез кыјыштас, көдө кукушкаөн вердас. Перемена дырһи Кулејлөн эмыс оз-һи пөднаөлы, сылөн токо і кылө голосыс.

Не өтпыр-һи Кулеј сетлис велөтислө кыв, ог-пө понды сөгга бөбавны. А петас учительскөјіө, быдөс вунас, көт мајөг јурас лөсјы, нем оз кывзы.

2

Талун Кулеј оқ локтис школаө. Ез вөв ешө һекін. Школа жыр-рез чөлөны, бытө суналөны. Гажтөм өтөкөн школаын: һекінкөт сылөн чапкасны, һекінкөт бөбавны... Пукөс Кулеј парта сајэ, пондис лыддһны кыга, кэдэ төн бөгтис лыддһган керкуис. Токо огтис кыгасэ, өін вылас угөс статта „Ударнөј бригааез“. Ез перво вежэрт, мыј сija сетщөм ударнөј бригаада. Лыддһс.

Статтаын бажитөө сы јыліө, кыз челаф өтөк школаис организујт-чөмаө ударнөј бригааез. Ета ударнөј бригаадыс мунөм медоҕын велөт-чөтын і общественнөј ужын. Быдса тэлән бура велөтчөмән вешшөмаө оҕан, отсалөмаө кысғыны колтчөгөзсө, быдөнныс гөжөмаө пионер-скөј отрјаде. Велөтчөгөзлэ ета школаис уна матис школаез пондөмаө тэдны. Тулыснас, кыз медбур велөтчөгөзөс, оҕын мунөгөзөс, Окроно һөдөм карэ экскурсияө. „Радыс вэлөм чөлафлән— он вермы кыввезөн вөставны. Окскурсияө һija сурөмаө токо бур уж понда, ударнөј бригадөән ужалөмән“.—Сіқ вөлі гөжөма статта коңөчас.

—Гм-м... Ударнөј бригаада.. А бур бы, бата, вөлі өкскурсияө сур-ны.. Зөв лөыт карэҕис ыскөвтлыны, вөзөтны јөзсө, пабрикаез, завод-дез,—думајтө Кулеј. Учтөк јурокас, кыз сусаез сунөссөз коласөт, пондисө панны ветлыны думаез. Мөртчөс Кулеј кыгаас, мэдпөв пон-өис лыддһны статтасө. Сыкоста жырө пырис пионер отрјадын јуралөс Петра Вану. Пырис да горөтчөс:

—Кулеј, те-тај локтөмыт-һи? Кыз-нэ ме тенэ ег кыв, он-тај талун мыјкэ шыаө? Алө һекінкөт ешө бөбавны? Мыј-нэ лыддһан?

—Ен сорлав... Нөкөр бөбавны... Ударнөј бригаада јурам каттөө... —Ез і лебты јурсө, ныр увтас бөбгыштөс Кулеј.

Зев айво Ванулэ: кыз бытте Кулеј ум бердэ кутчис? Нэкин нэ-
мэн сіјэ ез вермэ кідтыны бэбалэмис, јеща адјивлісэ кыга бердіс, а
талун то, кыз ном небыт інэ, мэртчэм кыга бердас, да он вермы і
јансөтны. Сібэтчис Вану Кулеј дынэ. Мэдыглэн сіннез кыз біа шом-
мез, чужомыг гожумга щондіэн гералэ, радысга-рад. Мытчис Ванулэ
кыгасө да горэтчис:

—Лыдфы... Оффэн бур ставта адјі... Організујтчам ударнэј брига-
даэ, пондам быд рыніс ужавны, сек пондам одын мунны, да і өксур-
сіјаз сурам... Вану, кыз те думайтан?

—Кыщом өксурсіја, кэр?—Ез вежэрт Вану Кулејліс.

—То лыдфы, сек вежэртан,—мытчаліс чуннас ставтасэ Кулеј.
Вану бозліс кыга, лыдфис да горэтчис:

—Байтам, байтам, пондам ужавны ударнөја...—Шуіс Кулеј. Го
ещэ ез верітчы Ванулө, мед ена кыввез петісэ Кулеј өміс, айвујтчэ
не јеща.

Школаэ, кыз мошшез ма чуркаэ, пондісэ эқыны челаф. Ловчис
школа, пондіс горавны... Быдэнлэ талун уөіс сін выланыс Кулеј. Пук-
гэм зонкайт парта сајэ да лыдфэ кыга. Шупыта учітік јурас ветлэ-
ны віль думаез ударнэј бригада јыліс, өксурсіја јыліс.

Медоцза урокнас-жэ Вану вісталіс велэтчіслэ ставта јыліс, удар-
ныј бригада організујтэм јыліс, өксурсіја јыліс. Кулеј Вану бэрын
сөтчис:

— Колэ організујтны бригада. Ужавны јонжыка, сек аслыным бур
лоэ, да і өксурсіјаэ сурам. Ме первэј гіжга бригадаэ...

Какраз-тај аснит пондіт байтны ета јыліс. Ме вэлі натөфіль мэда
керны тіјанкэт бегедэ, етэ-жэ вөпрөссэ віставны,—шуэ велэтис.

— Тэн рытнас Окроногань локтіс гіжэт, кытэн гіжэны: таво-пэ
бэра сетэны места мунны өксурсіјаэн сетщэм школалэ, кэда пондас
мунны медоцын велэтчэмэн і общественнэј ужын. Дак кыз ті думай-
тат, гіжгат ударныккөзэ?

— Гіжсам, гіжсам. Пондам ужавны ударнэја...—Рјаксэны этмэдэр-
гань челаф. Медбура торјэн кылэ голос Кулејлэн.

Сіја-жэ лунэ гіжісэ сөтсіјальсічөскөј договор, кэдаіс пункттезэ
эті эміс вісталісэ пыртны олөмө. Корісэ сөтсөрөвнованнөэ матіс
школа. Асланыс ударнэј группа організујтэм јыліс гіжісэ ОкРОНО-э.

Почта том ударңи клөн

Уж пионерезлөн.

Пионерез Кудымкарын „Ворошилов“ кыма отрядие котраеисо да өктисо карандашшез неграмотнөйез понда, өктисо подписчикезис газетазеэс выло, ветисо чукөртны көрт торрез сотчөм театр дынын. Öктөм өөм-3 шаф 86 ру мунас Гари Азмло (пионер Америкаие локтис СССР-ө).

Пуктисо быд пионерло кык төлиеөн өктыны ноль дас килограммөн быд важ тор.

ПИОНЕР ГОРБУНОВ.

Пионерскөй слот

30 ноабр луно өкөыисо Кудымкаро чельад—пионерез Кудымкарскөй районие асланыс собрания выло, Сетөн уна байтисо нија газеттез і журнал-лез жылие. Медбөрын висталисө:

1. Быдөнло керөыны ударникезо газет розьитан ужын.
2. Пыр гижны „Зульхан кай“ ас уж жылие.
3. Быд пионер отрядын өтлаавны гижлие бригадез і быд уж нубтны ударнөја.
4. Кутчыны быд пионерло розьитны журнал „Зульхан кай“ школь-ныккес і јөз коласын.
5. Гижөисо вермагны ас коласаныс „Вскходы коммуны“ газета розьитөмөн. Ноко, чельад—пионерез, мукөд районнезие мыј тилө вильсө керит, гижө мијанло!

Кыз чулөтөм кустовөй конферентсја

Кудымкарскөй опорнөй школаын 1 ступеньын 8 декабр луно вөли вөлт-чөс чельадлөн конферентсја. Эта луно мијанө вовлисө кујим дас морт мукөд школаезие да асланым вөлисө кык дас вөт морт.

Эта собрания вылын мијан школаыс гижөс договор мукөд школаезкөт, мед чельад вовлисө школаө 90 проч., вөлтчанөс школаын ез чапкисө, мед ез пукало кык вөбн жырын. Мед гижөисө газетазеэс выло, мед быд школа гижөисө зажом выло „Пятилетка в 4 года“.

Ноко, чельад, вистало кытөн өшө етаз?

ВЕЛӨТЧИӨ РАСПОПОВ.

Комі-Пермјатскөй кыга лезанин

Ответственнөй редактор Зубов С. І.

дон гіжсѣм вылѣ,
год кезѣ 2 р. 50 коп. 6 м. 1 р. 30 к.
_____ 3 м. 70 коп. _____